

BRAIN DRAIN - BRAIN GAIN

Οι γέφυρες και ο πατριωτικός ρομαντισμός

ΤΟΥ ΛΟΗ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗ*

» Το υπουργείο Εργασίας ανακοίνωσε πριν από λίγες ημέρες μια σειρά μέτρων

για την αντιμετώπιση της φυγής των επιστημόνων, τα οποία επεξεργάζονται οι αρμόδιες υπηρεσίες για αρκετό διάστημα. Ένα από αυτά τα νέα μέτρα αφορά στην επιδότηση της πρόσληψης και απασχόλησης για διάστημα μεγαλύτερο από ένα χρόνο σε επιχειρήσεις 500 Ελλήνων που εργάζονται στο εξωτερικό, είναι ηλικίας 28-40 ετών και κάτοχοι τουλάχιστον μεταπτυχιακού τίτλου. Η αμοιβή τους θα είναι τουλάχιστον 3.000 ευρώ και το Δημόσιο θα επιδοτεί το 70% της ελάχιστης αμοιβής τους για ένα χρόνο, ενώ η επιχορήγηση θα έχει την υποχρέωση να διατηρήσει τον εργαζόμενο με την ίδια αμοιβή για άλλον ένα χρόνο. Πρόκειται για ένα πιλοτικό πρόγραμμα το οποίο θα πρέπει να αξιολογηθεί συστηματικά τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά την ολοκλήρωσή του προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα ως προς την αποτελεσματικότητά του και την ενδεχόμενη επέκτασή ή/και τροποποίησή του.

Ανεξάρτητα από την οποία αρχική πρόθεση της κυβερνητικής αυτής πρωτοβουλίας, φαίνεται ότι πολύ δύσκολα θα καταφέρει να αποδειχθεί ουσιαστική. Η προϋπολογιστική αποτίμηση του προγράμματος δείχνει ότι για τα 500 άτομα θα απαιτηθούν 12,6 εκατ. ευρώ. Το κόστος του προγράμματος γίνεται απαγορευτικό εάν πρόκειται στο μέλλον να διευρυνθεί έτσι ώστε να καλύψει ένα ικανοποιητικό ποσοστό των κατά προσέγγιση 300.000 επιστημόνων που δουλεύουν στο εξωτερικό. Για κάθε 1% αυτού του πληθυσμού απαιτούνται περίπου 75 εκατ. ευρώ. Επίσης σοβαρό πρόβλημα προκύπτει από το γεγονός ότι μόνο πολύ μεγάλες και κερδοφόρες επιχειρήσεις μπορούν να δώσουν μισθούς 3.000 ευρώ και να αξιοποιήσουν αυτή την ενίσχυση.

Εξαιρετικό ανθρώπινο κεφάλαιο

Το εξειδικευμένο ανθρώπινο κεφάλαιο της χώρας είναι εξαιρετικό, ανεξάρτητα από το αν συγκριτικά βρίσκεται εντός ή εκτός της επικράτειας. Από την άποψη αυτή, είναι προβληματική η αντιδιαστολή των Ελλήνων επιστημόνων του εξωτερικού με τους εξίσου ικανούς συναδέλφους τους που δεν μετανάστευσαν από επιλογή ή από ανάγκη και οι οποίοι θα πρέπει επίσης να υποστηριχθούν για να παραμείνουν εάν

είναι άνεργοι ή απασχολούνται με συγκριτικά χαμηλές απολαβές. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να δίνεται το λανθασμένο μήνυμα ότι φεύγουν οι καλύτεροι ή ότι όσοι μένουν αδιαφορούν για τα σημάδια διαφθοράς και αναξιοκρατίας. Αντίθετα, όλοι οι Έλληνες πολίτες και ειδικότερα οι επιστήμονες, ανεξάρτητα από το πού βρίσκονται, μπορούν και καλούνται να συμβάλουν στον αναγκαίο θεσμικό, πολιτικό και κοινωνικό εκσυγχρονισμό της χώρας.

Θα πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι το εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό δεν είναι μια ομοιογενής ομάδα με παρόμοια οριζόντια χαρακτηριστικά. Είτε πρόκειται για άτομα που βρίσκονται συγκριτικά στο εξωτερικό είτε για άτομα που παραμένουν στη χώρα, η απόφασή τους για μετανάστευση ή παλιννόσθηση συνδέεται με ένα πολύπλοκο πλέγμα ευκαιριών, προσδοκιών, αντιλήψεων, περιορισμών και δυνατοτήτων που ενεργοποιείται ανάλογα με επί μέρους ατομικά χαρακτηριστικά. Το φαινόμενο της φυγής των επιστημόνων μπορεί να εντάχθει κατά τη διάρκεια της πρόσφατης κρίσης, αλλά είναι ένα χρόνιο πρόβλημα που έχει αναγνωριστεί ως συνέπεια συγκεκριμένων δομικών χαρακτηριστικών του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού.

Έχει τεκμηριωθεί ότι η φυγή οφείλεται κυρίως στην αναντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης επιστημονικού δυναμικού, η οποία πάγια οδηγεί σε υψηλά ποσοστά ανεργίας, υποαπασχόλησης και ετεροαπασχόλησης. Σχετικά διευκρινίζεται ότι είναι μύθος η υπερβάλλουσα προσφορά πτυχιούχων, καθώς ως χώρα βρισκόμαστε πολύ κοντά στους μ.ό. τόσο της Ε.Ε. όσο και του

▶ Για να είναι επιτυχημένες οι πολιτικές ανόσχεσης της φυγής των επιστημόνων, πρέπει να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα που προκάλεσαν τη φυγή

ΟΟΣΑ. Αντίθετα, βασική αιτία του φαινομένου στη χώρα μας είναι η περιορισμένη ζήτηση εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, καθώς οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν παράγουν σύνθετα προϊόντα ή υπηρεσίες έντασης γνώσης και τεχνολογίας.

Στην πιο πρόσφατη αύξηση κινητικότητας του ανθρώπινου δυναμικού, πέραν της κρίσης, συνέβαλαν και φαινόμενα ευρύτερης κλίμακας, όπως είναι η παγκοσμιοποίηση, η συνεχής βελτίωση των συστημάτων μεταφοράς και επικοινωνιών και ειδικότερα η ευρωπαϊκή ενοποίηση, η οποία επέτρεψε την ελεύθερη μετακίνηση ανθρώπων, προϊόντων και κεφαλαίων στο εσωτερικό της Ε.Ε.

«Στερεοτυπικές προεγγύσεις»

Η φυγή κάποια στιγμή μάλιστα έγινε και ένα είδος «μόδας», μια αυτονόητη ενέργεια λόγω ενός «διάχυτου κλίματος» που έχει καταγραφεί από τον Jorgen Carling ως «emigration environment». Κάποιοι λοιπόν πείστηκαν από την περιρρέουσα φιλολογία ότι έξω υπάρχουν ευκαιρίες για όλους, ενώ στην Ελλάδα κυριαρχούν η ανεργία, ο νεποτισμός, η αναξιοκρατία, η γραφειοκρατία κ.λπ. Επικράτησαν «στερεοτυπικές προεγγύσεις» που υ-

περτόνιζαν υπάρχουσες δυσλειποτηρίες στην Ελλάδα και υπόσχεσαν εργασιακούς παραδείσους στο εξωτερικό αποτελώντας παράλληλα και στρεβλά επιχειρήματα για φθηνές πολιτικές αντιπαραθέσεις.

Δεν πρέπει επίσης να παραβλέπεται το γεγονός ότι η «φυγή» συμπλέκεται αρμονικά και με την «προσέλκυση», καθώς τα χρόνια αυτά έχει καταγραφεί πολύ έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών για την «προσέλκυση μυαλών». Ένα ακραίο παράδειγμα τέτοιας πολιτικής είναι πως πρεσβείες μεγάλων χωρών έστειλαν ανθρώπους τους στα προσφυγικά camps στην Ελλάδα για να επιλέξουν τους εξειδικευμένους και να τους προμηθεύσουν με visa.

Προσεγγίζοντας λοιπόν φαινόμενα με πολλαπλές κοινωνικές επιπτώσεις, όπως είναι η φυγή επιστημόνων, εάν θέλουμε να επιτύχουμε ουσιαστικά αποτελέσματα σε βάθος χρόνου και με ισχυρό αποτέλεσμα, πρέπει να καταστράνουμε πολιτικές ολιστικού χαρακτήρα, που παρεμβαίνουν στις αιτίες δημιουργίας των φαινομένων και υλοποιούνται με επιμέρους στοχευμένες οριζόντιες δράσεις.

Η προτεραιότητα της προνοούμενης κυβερνήσεως

Η προηγούμενη κυβέρνηση έδωσε προτεραιότητα στο ζήτημα της φυγής επιστημόνων και αναζητούσε λύσεις επιχειρώντας νομοθετικές παρεμβάσεις με βραχυπρόθεσμα αλλά και μεσο-μακροπρόθεσμα αποτελέσματα. Συγκεκριμένα, σε επίπεδο μακροοικονομικό υποστηρίχθηκε έμπρακτα η αλλαγή αναπτυξιακού υποδείγματος με τη μετάβαση προς την «οικονομία της γνώσης», όπως αποτυπώθηκε και άρχισε να εφαρμόζεται μέσω της «Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής 2020-21». Πιο ειδικές δράσεις αναπτύχθηκαν για την ενίσχυση των ακαδημαϊκών και ερευνητικών αριστείας (υποτροφίες για υποψήφιους διδάκτορες και μεταδιδάκτορες, απόκτηση ακαδημαϊκής διδακτικής εμπειρίας από νέους διδάκτορες, στήριξη νέων ερευνητών κ.λπ.) και την ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας στα πανεπιστήμια κ.λπ.

Επίσης, υποστηρίχθηκε η ανάπτυξη και πρωτοβουλία «Γέφυρες γνώσης και συνεργασίας» (knowledgebridges), που στοχεύει στη «ηλεκτρονική διασύνδεση» όλων των Ελλήνων επιστημόνων, α-

νεξάρτητα σε ποια χώρα βρίσκονται (e-community). Αυτό θα επιτρέψει στους Έλληνες του εξωτερικού (είτε είναι πρόσφατοι μετανάστες είτε είναι μετανάστες προηγούμενων γενεών, που εκτιμώνται περίπου σε 8 εκατ.) να επανασυνδεθούν με την Ελλάδα μέσω της συνεργασίας με ελληνικές επιχειρηματίες και επιστημονικές φορείς, ενώ παραμένουν στο εξωτερικό.

Στο πλαίσιο των «Γεφυρών» υπήρξαν πολλές δραστηριότητες για τη σύνδεση των επιστημόνων που ζουν στο εξωτερικό με την επιχειρηματική και ερευνητική κοινότητα στην Ελλάδα. Μεταξύ αυτών, θεσπίστηκαν και βραβεία για τη δημιουργία «Γεφυρών επιχειρηματικής συνεργασίας» και «Γεφυρών επιστημονικών δικτύων» στα οποία υπήρξε πολύ μεγάλη ανταπόκριση. Όμως η απονομή τους καθυστερεί, ελπίζουμε απλώς εξαιτίας των αναμενόμενων καθυστερήσεων λόγω της κυβερνητικής αλλαγής, και αυτό εκθέτει τη χώρα.

«Brain circulation»

Κεντρική επιδίωξη της ελληνικής κοινωνίας πρέπει να είναι η βελτίωση των οικονομικο-κοινωνικών συνθηκών στη χώρα, ώστε να μεταβούμε από τη μονοδιάστατη φυγή εξειδικευμένου δυναμικού σε μια ισορροπημένη σχέση μεταξύ δυναμικού που επιστρέφει/έρχεται και αυτού που φεύγει, δηλαδή το «brain drain» να εξελιχθεί σε «brain circulation». Ακόμη θα πρέπει να στοχεύουμε και στην προσέλκυση ανθρώπινου δυναμικού υψηλής εξειδίκευσης από άλλες χώρες, προκειμένου να αποτελέσουν καταλυτικό στοιχείο για την προσέλκυση επενδύσεων ιδίως σε τομείς της οικονομίας της γνώσης» που θα συνεπικουρήσουν στη συνέχεια την παραμονή και την επιστροφή των Ελλήνων επιστημόνων. Θα πρέπει, τέλος, να εμπιστευτούμε τον «πατριωτικό ρομαντισμό» όλων των Ελλήνων που βιωματικά κατανοούν ότι η χώρα μας δεν έχει την πολυτέλεια να διώχνει τους πολίτες της και να τους περιμένει να επιστρέψουν «όταν όλα θα είναι τέλεια», αλλά τους χρειάζεται άμεσα προκειμένου να συμβάλουν ατομικά και συλλογικά στη συνεχιζόμενη προσπάθεια για μια ισχυρή και δίκαιη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

* Ο Λόης Λαμπριανίδης είναι οικονομικός γεωγράφος, καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας, π. γενικός γραμματέας Ιδιωτικών Επενδύσεων υπ. Οικονομίας και Ανάπτυξης

